ANUL I - Nr. 3 3 Lei 10 AUGUST 1923

GLASUL MINORITĂȚILOR

Organ minoritar maghiar

Director răspunzător:
Dr. ELEMÉR JAKABFFY

Redactor răspunzător:
Dr. ȘTEFAN SULYOK

Politică minoritară fără partide minoritare?

De **Dr. Iosif Willer.**

Ne-am mirat foarte mult, când la adunarea partidului averescan dela Sibiiu s'a format părerea despre noi, popoare minoritare, că ar trebui să părăsim partidele politice, desinestătătoare şi organizate pe baze naţionale spre a căuta loc fiecare, conform caracterului său individual, conform cu părerea sa privitoare la vederile şi curentele mondiale şi conform intereselor sale, într'un partid românesc existent. N'am putut nici decum înţelege, că un partid, care a anunţat cu atât avânt spiritul său naţional puternic, să-şi piardă cu *totul* acest *spirit* atunci, când acest spirit ar *trebui*, sau cel puţin ar putea *face* minorităţile slabe. Mirarea noastră s'a potenţat până la uimire, când la adunarea partidului ţărănesc din Timişoara am auzit la fel această concepţie din gura conducătorului ţărănist idolizat. Noi, deşi n'am considerat partidul ţărănesc la fel cum o fac liberalii cu gură mare, de bolşevic, totuşi l-am considerat de o formaţiune politică, în a cărui democraţie şi stăruinţe într'adevăr liberale nu poate să se îndoiască nimenea. Aşa credem, este superfluu a expune mai pe larg, că este cam curios acel liberalism, care ridică dificultăţi în contra organizării unei minorităţi etnice pe baza ideilor naţionale.

A şi primit răspunsul potrivit d-l Mihalache la această teză politică curioasă. Nu a fost combătut, nu a fost atacat, nu a fost ridicolizat şi satirizat, ci ceeace este mai rău ca toate aceste: a fost lăudat. L'a lăudat anume prietenul său cel mai bun, d-l Marghiloman, şeful partidului conservator, cu care are obiceiul să-şi schimbe zi de zi prin organele sale, cele mai întortochiate înjurături, cele mai grave acuze, cele mai odioase ofenze ale luptei pe moarte şi pe viaţă. Marghiloman de astădată a fost foarte mulţumit cu iubitul fiu de ţăran din Regat şi astfel îl laudă în coloanele ziarului „Timpul“:

„Cea mai importantă chestiune pe care o ridică d-l Ion Mihalache, în ultimul d-sale discurs, e, desigur, cea a participării minorităţilor etnice la vieaţa politică a ţării noastre. În această chestiune noi ne-am spus încă de mult cuvântul şi ne pare bine când constatăm că vederile partidului ţărănesc coincid cu ale noastre.

D. Mihalache, servindu-se de date istorice, a arătat că nu e bine că minorităţile etnice din cuprinsul unei ţări să fie constituite în partide şi grupări politice separate, din serioase motive politice şi economice.

Din punct de vedere politic, nu e bine ca minorităţile etnice să formeze partide aparte, întrucât izolarea în care le pune această situaţie le poate îndruma să-şi caute un sprijin în afara hotarelor. Şi nu se ştie dacă acest sprijin din afară de hotare le-ar duce numai la satisfacerea nevoilor lor culturale, sau şi — cum n'am dori să fie cazul maghiarilor din ţara noastră — la mişcări subversive şi de iridentă.

Din punct de vedere economic, în mod firesc minorităţile etnice trebue să concure la intensificarea vieţii economice a ţării în care trăiesc şi se bucură de deplină egalitate de drepturi.

Dar, dacă orientările lor politice ar fi altele decât cele ale massei locuitorilor ţării, capitalurile extrase de ei prin muncă productivă sau împrejurări favorabile, ar trece hotarele pentru a ajuta la buna-stare economică a ţărilor a căror populaţie principală şi conducere politică ar fi de naţionalitatea acestor minorităţi.

Iată deci că, sub orice latură ar fi privită chestiunea, fără să mai socotim drepturile strămoşeşti şi de tradiţie ale minorităţilor etnice, aceste minorităţi trebuesc atrase spre viaţa politică generală a ţării, nu ca partide şi grupări politice aparte, ci ca conponenţi ai partidelor politice existente sau cari se vor înfiinţa. Lucrul acesta există: e o minoritate etnică care l-a înţeles şi care — poate şi prin faptul că nu-şi putea căuta un sprijin politic temeinic aiurea — i-a şi corespuns. E vorba de minoritatea etnică evreiască, răspândită astăzi în număr important în partidele liberal, conservator-progresist, al poporului şi ţărănesc, deci în aproape toate partidele politice de guvernământ din ţara noastră“.

Situaţia se prezintă aşadar astfel, că „contopirea politică“ o doreşte partidul averescan, ţărănesc şi conservator-progresist; dar nici liberalii nu se înstrăinează prea mult de ea, doar ei răsfaţă la sânul lor pe renegaţii maghiaro-germani şi se mândresc cu ei, par'că ar fi nişte preioase odoare familiare. Singur partidul naţional e acela, care pe faţă respinge ideea aceasta, găsind de lucrul cel mai natural în lume, că minorităţile etnice să se organizeze pe bază naţională.

Este o greşală tristă acea dorinţă cruntă a vieţii publice româneşti, în special a celei din Vechiul Regat, dorinţă aproape nemiloasă, ca minorităţile să-şi abandoneze partidele lor independente spre a se contopi în partidele regnicolare româneşti. Aceasta este negarea deschisă a dreptului de existenţă al minorităţilor. Oare cum se vor putea exprima dorinţele sau plângerile minorităţilor pe terenul vieţii politice sau în parlament, dacă dispar partidele, a căror program mărturisit cu cinste e chiar apărarea intereselor minorităţilor? Prima obligaţiune a unui deputat, care se cere într'un partid politic, este disciplina de partid. Este evident, că oamenii minorităţilor mereu ar viola această disciplină, ceeace ar avea tristul rezultat, că în timpul cel mai scurt ar învenina definitiv relaţia între majoritate şi minoritate, devenită suportabilă. Aceea nu o poate pretinde nici cel mai optimist politician minoritar, dela nici un partid românesc — cel puţin dela cele existente nu — ca să înscrie pe drapelul lui apărarea adevărată a minorităţilor şi ţinerea chestiunei minoritare permanent la ordinea zilei.

Motivele arătate sunt dealtfel foarte slabe. Din punct de vedere politic este cu totul natural că minorităţile României îşi consideră de punctul cel mai sfânt al programului lor, a lupta pentru conformarea la tratatul de pace din Paris şi pentru egalitatea integrală a minorităţilor în cele politice, economice şi culturale. Această ţinere în seamă a intereselor lor vitale nu exclude nici pe departe posibilitatea, ca în chestiile de importanţă generală pentru Stat, să se aşeze la ideile vre-unui partid politic şi să colaboreze umăr la umăr cu unul sau altul dintre partidele româneşti. Dar pentru această colaborare desigur salutară nu găsim necesară contopirea deplină.

În chipul cel mai categoric suntem nevoiţi a respinge presupunerea, că strângerea într'un partid politic independent ar însemna numai decât iredentism. Mai ales noi ungurii trebue să alungăm numai decât această fantasmagorie, căci în primul rând sau excluziv nouă ni-se adresează cuvintele „Timpului“.

O ştim prea bine, că mâna puternică a sorţii ne-a despărţit de conaţionalii noştri şi ne-a silit, că aci pe pământul Statului nou să ne găsim existenţa. Noi nu aşteptăm triumfarea drepturilor minoritare dela ascunzişuri secrete şi încercări stupide, ci o aşteptăm dela convingerea opiniei publice române şi dela rezultatul izvorît din munca noastră cinstită, din purtarea noastră conştientă şi din respectarea legilor.

Ne pare foarte rău, dar nu înţelegem interesele acelea economice. De roadele activităţii noastre economice în primul rând am avea noi nevoie şi aşa credem, că majorarea averei noastre este totodată şi interesul Statului român. (Cu atât mai vârtos, că minorităţile etnice contribue în proporţie cu numărul lor de suflete, mai mult la suportarea cheltuelilor Statului. Cine nu ar şti-o aceasta nici astăzi, să binevoiască a căuta, cât impozit plăteşte oraşul minoritar Timişoara faţă de Bucureşti?)

Durere, noi ungurii nu putem confirma argumentele economice ale d-lor Mihalache—Marghiloman nici pentru aceea, că activitatea noastră economică nu poartă în sine caracterul minoritar. Dimpotrivă. Afară de faptul, că în toate direcţiunile întreprinderilor minoritare sunt şi români, situaţia precară de azi a vieţei economice nu admite nici decum ca întreprinderile să arunce averile pentru scopuri ilicite, pentru iredentism, sau aşa ceva. Am fi fericiţi, dacă ar putea contribui cu ceva la chestiile culturale minoritare.

Cele scrise despre evrei în coloanele ziarului „Timpul“ este desmintirea directă a argumentaţiei, dar totodată şi un document splendid referitor la aceea, cât de imposibil este a se vorbi despre evreii, cari trăiesc în România, luându-i într'o categorie sub titlul *evreu*. Căci cuvântul acesta însemnează numai o unitate de religie şi nu altceva. Evrei, cari conform „Timpului“ s'au aşezat în partidele româneşti, au voit să dovedească chiar aceea, că nu se consideră de o minoritate etnică, ci de evrei *de naţionalitate română*. Faţă de aceşti evrei sunt cei cari se grupează pe baza conştiinţei lor naţionale evreeşti şi au format partid politic aparte spre dovedirea faptului, că se consideră de naţiune etnică şi acestora nu li-a venit în gând nici când, să se înscrie în alte

partide politice românești. Se declară a fi de naționalitatea evreiască, în schimb însă cei cari s'au înscris în partidele politice române, vor să se numere între aceia, cari se declară a fi de naționalitate română. Dar dacă aderenții acestor două curente au drept incontestabil să apară în fața publicului exprimându-și calitatea lor sus arătată, oare de ce nu se poate considera a fi de naționalitate maghiară evreul, care s'a născut în atmosfera unguréscă, care gândește ungurește, ungurește socotește, vorbește și în cazurile cele mai multe nu înțelege altă limbă, decât cea unguréscă? Dacă se înregistrează cu bucurie drept profit al culturei românești lăsământul de miliarde al *românului* Jaques Elias, de ce trebue să sufere într'adevăr insulte ungurii Gombos Benő, Dr. Sebestyén și Kecskeméti Leopold numai pentru aceea, că n'au nici o poftă să lovească cu pumnul în oglindă, când văd acolo fața lor proprie?

La tot cazul, bunacuviință și pudoarea obligă pe politicianul minoritar la oarecare rezervă. Chiar și în presa minoritară maghiară repugnă o recomandare sau ofertă, cu atât mai imposibil este rolul politicianului minoritar, care crede, că poate aranja apropierea româno-maghiară prin gesturi de impulzivitate. Această apropiere o vor putea mijloci numai aceia, în cari au încredere atât minoritățile, cât și conducătorii adevărați ai majorității. Dar încrederea isvorește numai din respectarea și cinstea reciprocă. Imbiarea cuiva n'a produs nici când respect, ci o primire suspectă.

Să se gândească numai națiunea majoritară de azi la vremile trecute, când românii au aderat la partidul maghiar guvernamental! Ce atacuri violente s'au auzit atunci în contra lor!

Până când situația noastră minoritară înseamnă un defavor pentru noi, până când avem a ne teme și ceva de dorit, în ce privește progresarea liberă a culturei noastre, până când forța deosebirei de simțăminte se vâră între majoritate și minoritate, locul politicianilor minoritari maghiari este într'un singur partid minoritar. Aceea o pot recunoaște chiar și d-nii Marghiloman și Mihalache, că aceste multe „până când", vor fi încă mult timp actuale.

Dealtfel ne putem închipui, că renegații, unul și altul, se simțesc foarte bine în umbra puterei națiunei majoritare și beneficiază vesel de fructele dulci, cari îi compete calității sale de cetățean de primul rang. Dar ca și românii să aibă o părere bună despre acești domni și să nu fie conturbați în jurul lor de elementele aceste neplăcute, aceasta, zău, nu o putem crede.

Din grozăveniile aplicării legei agrare.

De **Dr. Iuliu Cornya.**

Alineatul I din art. 1 a legei pentru reforma agrară invoacă, ca primul scop al exproprierei, sporirea și completarea proprietăților rurale țărănești. Total contrazicătoare acestui scop e dispoziția cuprinsă în art. 10 a legei, conform căreia loturile, celor colonizați după 1 Ianuarie 1885, se expropriază până la limita lotului fixat în regiune pentru împroprietărirea îndreptățiților dela art. 86.

E de comun cunoscut, că în baza art. 10 s'au expropriat 23 comune colonizate după 1885 până la lotul fixat în comunele acelea, și sub pretextul scopului „sporirea și complectarea proprietăților rurale țărănești" s'a luat pământul tocmai dela țărani, cari dacă n'ar fi avut pământ, trăbuia tocmai să capete. Acestea 23 de comune sunt comune curate ungurești și astfel e clar, că pentru ce s'a introdus în lege art. 10, care e în contrazicere cu scopul urmărit de legea agrară.

Coloniștii în general au fost colonizați pe pământurile cele mai neproductive ale statului; au stârpit păduri și au plătit prețul de 5—900 coroane pentru câte un iugher de pământ în timp de pace, când a fost maja metrică a grâului 16 coroane, ce corespunde în valoarea de azi alor 30—50 măji metrice de grâu, sumei de 15—25.000 lei la iugher, adecă au plătit pământul lor mai scum, ca cum ar fi fost posibil să le cumpere dela particulari.

În ce privește aplicarea art. 10 de către instanțe, pe acestea nu le învinuim, fiindcă s-a făcut numai datorința, când a aplicat legea și a scos din pământurile lor pe coloniștii colonizați după 1885. Legea până când nu se schimbă, rămâne în vigoare, și la aplicarea ei trebue să fie indiferent rezultatul aplicării. Pentru dezastrul alor 26.000 de unguri, cari au devenit de azi pe mâne cerșitori și stau pe cale către Brazilia, nu judecătorii cauzelor agrare poartă răspunderea.

E drept, că D-l ministru Constantinescu a asigurat deputația coloniștilor, că se vor găsi măsuri de a ușora situația la esecutarea legii, și că cuvintele sale frumoasă au rămas promisiuni uitate, dar suntem cu mulțămită față de el, că cel puțin a contribuit la liniștirea sufletească a nefericiților coloniști. Nu-i mult, dar totuși ceva.

Trist, că mângâierea n'a ținut mult, fiindcă la esecutarea legii în loc de a ușora situația, s'a aflat calea cum se pot expropria și coloniile vechi, cari s'au colonizat încă *înainte* de 1885. Esperințele în aceasta privință le fac comunele Ötvösd, Cruceni (Torontálkeresztes) și Conacul Iosif (Józsefszállás). Comunele acestea au fost colonizate în anul 1869 pe moșiile fostului general Ernest Kiss, strangulat de către armata austriacă în 1849 la Arad, care a testat moșiile sale statului maghiar cu condițiunea aceia, că acela e obligat a coloniza pe ele unguri din regiunea Seghedinului. În baza acestui testament a câștigat Fondul Religionar maghiar dreptul de proprietate pe moșiile din chestie. Fondul Religionar maghiar în cazul prezent fiind constrâns prin dispoziția testamentară, a satisfăcut obligământului pre cum urmează în documentul următor anexat în original la dosar:

Declarație.

Fondul Religionar maghiar prin aceasta certifică, că comuna Ötvösd din județul Timiș a fost în anul 1869 colonizată de către stat, și în acelaș an s'au predat în posesiunea coloniștilor imobilele cuprinse în cartea funduală No. 149 cu întinderea de 1084 jughere 1128 st. □ cu obligământul, că coloniștii sunt obligați a răscumpăra imobilele și a solvi prețul de răscumpărare în decurs de 50 de ani.

Certificăm mai departe, că coloniștii sunt dela timpul colonizării în posesiunea pământelor, cari s'au împărțit lor și cari îl folosesc ca propriul lor, fiind obligați al rescumpăra.

Certificăm în fine, că dreptul de proprietate a imobilelor menționate s'a transmis cu contractul din 7 și 13 August cu scopul acela Băncii Altruiste ca mandatorul statului, că să-i introducă în cartea funduală ca proprietari pe coloniști asupra imobilelor, cari sunt în posesiunea lor dela Fondul Religionar maghiar din timpul colonizării.

În baza acestora au întrat coloniștii comunelor Ötvösd asupra 1084 cei din Cruceni asupra 1752 jughere *și cei din Conacul Iosif asupra* 951 jughere în posesiune *și anume în anul* 1869, când imediat s'a împărțit pământul primind fiecștecare colonist câte 9 și jumătate jughere în posesiune. Atunci s'a făcut parțelarea, care atunci n'a fost interzisă, fiindcă n'a existat încă legea agrară.

Coloniștii au fost în posesiunea neconturbată a coloniilor și apropiindu-se timpul de rescumpărare, au făcut oferte spre rescumpărare. Declarația coloniștilor din Cruceni conține următoarele:

Un document
despre regimul vechiu al învățământului în Ardeal.

de **Dr. Endrei Szabó.**

Cel care vrea să servească viitorul citează de regulă din cele trecute. Cel care își caută motive bine bazate pentru punctul său de vedere sau mentalitatea sa, cu care privește mersul lumei, se adresează asemenea la trecut și la istorie.

Așa fac dela preluarea imperiului atât românii, cât și minoritățile din simplul motiv, că este obiceiu a continua luptele de ideei cu arme la fel; și dacă românii răscolesc trecutul, apostrofează intenționat sau în lipsă de orientare suficientă, totdeauna numai cele nefavorabile pentru unguri și citează față de minorități sau fapte întâmplate, sau neîntâmplate, ascunzând adeseori faptele doveditoare în contra afirmațiunilor lor.

Presa română, mai ales dela congresul Partidului Maghiar din Târgu-Mureș, atacă cu violență regimul vechi al învățământului ardelean, deducând, că ungurii au „suprimat" pe români și că au pus piedeci artificiale progresării culturei lor.

Documentul, care-l redăm în traducere și estract, are chemarea să lămurească definitiv „suprimarea" și „împiedecarea" aceasta deja din secolii trecuți.

In anul 1657 Doamna Ardealului, Susana Lorántffy a fondat în centrul românismului, la Făgăraș o *școlă* pentru prepararea preoților și învățătorilor români.

Documentul referitor la aceasta este dovada strălucitoară cum au înțeles a aprecia domnitorii maghiari ai Ardealului progresul culturii în Ardeal, nu al culturei naționale ci universale și cum s'au folosit de puterea lor chiar față de români. Au pus bazele, au fondat școli și nu le-au închis cum fac guvernele de acum spre rușinea trecutului clasic al Ardealului.

Iată documentul:*

Noi, Susana Lorantfi, văduva fericitului Gheorghe Rákoczi, oarecândva domn al Ardealului, șcl. dăm de știre tuturora și în special dlui Ioan Kemény, primcăpitan al Făgărașului, prefecților, judecătorilor, administratorului și ofițerilor din Făgăraș, precum și boerilor, protopopilor și preoților, celor prezenți și viitori. Că noi, fiind datoria noastră principală de a apăra religiunea și proteja cele bune, văzând în ce neștiință se află în domeniul nostru din Făgăraș întregul popor român, atât comunele, cât și boerii, dar chiar și cei, cari au însărcinare de a învăța pe alții.

Astfel ordonăm, ca să se fondeze aci în Făgăraș o *școlă* românească cu învățătorii necesari, grijindu-ne de susținerea și proviziunea aceleia. Spre dirijarea ei am dispus concipierea unor legi, cari proponându-se fruntașilor români din Făgăraș, ele au fost cu bucurie acceptate și ei au promis ajutorul la opera aceasta sfântă, dumnezească.**

Ordinele și legile urmează astfel:

1. Schola română va fi nemijlocit lângă școala maghiară, pentru inspectarea mai ușoară, pentruca *elevii români să poată învăța ungurește* și să poată însuși mai ușor scrisoarea maghiară și latină și în schimb *să poată învăța și elevii maghiari, dacă le convine, limba și scrisoarea română.*

2. Românii vor avea edificiu separat, atât pentru învățători, cât și pentru elevi, apoi auditoriu și curte separată, din care însă va duce o ușă comună la unguri, obligându-se ambii a trăi cu bună înțelegere, altfel se vor pune la pedepse din partea Meșterilor.

3. Imunitatea scholei române va fi aceleași ca școalei maghiare.

Despre Maestrul român.

I. Să fie un cărturar foarte bun, care să știe scrie și vorbi bine românește, din școala noastră reformată.

II. E va avea oficiul și împărțirea din ministerul sau consistoriul din Făgăraș și va depinde de aci.

III. El va învăța mari și mici la Abecedarul românesc și la scrisoarea bună și exactă română, în special la cetirea Catechismului, Psaltirei și Testamentului Nou, tipărite la Albalulia, apoi la Capita Catechetica, Tatăl Nostru, Credeul apostolic, Botez și Spovedanie, mai departe la cântări românești, după uzul bisericilor din Caransebeș și Lugoj (hoc addito, că aceste se vor srie cu litere românești).

IV. Va învăța în atâte oare, cel puțin ca învățătorul maghiar.

V. Cu învățătorul maghiar va ține corespondența bună, *ca colegi egali* și amândoi vor ține și cu elevii la olaltă, *spre a nu permite românilor să comită ceva inzultător față de unguri și nici ungurilor față de români,* în caz de nu vor face aceasta, se vor pedepsi de magistrați.

* Documentul original e în arciva bisericei reformate din Făgăraș. L redăm în traducere și estract.

** Până când a funcționat această *școă*, nu se știe, sunt însă notițe din timpul lui Maria Theresia, referitoare la școală, astfel atunci exista încă.

Declaraţie.

Subsemnaţii coloniști din Cruceni declarăm, că cumpărăm pe vecie imobilele Fondului Religionar din Cruceni, cari le ţinem de prezent în arendă . . . şi auume arabilul cu 900 cor., izlazul cu 500 cor. la jugher etc.

Cruceni, la 3 Septemvrie 1912.

Urmează semnatura alor 139 de coloniști şi legalizarea primăriei.

Ministerul cultelor maghiar ca să facă posibile coloniştilor avantagiile asigurate de ministeriul agriculturei la cumpărarea izlazelor, la cari numai în acel caz au putut conta, dacă rezoalvă transacţiunea prin Banca Altruistă, a dispus, ca să se transmită dreptul de proprietate în favoarea Băncii Altruiste.

Cu scopul acesta a transmis Fondul Religionar cu contractul încheiat la 7 şi 15 August 1913 dreptul de proprietate a moşiilor din chestiune în favoarea Băncii Altruiste.

Punctul 3 al acestui contract dispune:

„Cumpărătorul (Banca Altruistă) conform legii şi activităţii stabilite în statutele sale se va nizui a vinde imobilele, cari formează obiectul contractului, întrucât e posibil acelor coloniști locuitori în Ötvösd (Cruceni, Conacul Iosif) şi cu aceia întindere, cari şi cât au ţinut aceştia dela vânzător (Fondul Religionar) în timpul din urmă în arendă."

Acest contract e aprobat de ministerul cultelor în 1913 în baza următoarei împuterniciri regale:

„La expunerea ministrului meu de culte şi instrucţiune admit, ca să se vândă moşiile Fondului Religionar maghiar din Cruceni cu întinderea de 1720 jughere în preţ de 1,309.213 cor., 581 jughere din Conacul Iosif cu 562.705 cor. 1084 jugh. din Ötvösd cu 637.770 cor. Băncii Altruiste cu scopul *ca se vinde acelea fără dobândă coloniştilor din acestea comune*, şi împuternicesc pe numitul meu ministru să aproabe contractele încheiate.

Viena, la 23 Septembre 1913.

Francisc Iosif mp.
Béla Joncovich mp.

Ofertul făcut încă în 3 Septembre 1912 referitor la rescumpărare de către coloniști a fost acceptat de către Banca Altruistă în 20 Martie 1914, care declaraţie e anexată la dosarul comunei Cruceni.

Coloniştii din Cruceni au anexat şi hotărârea reprezentanţei, cu care au cumpărat izlazul şi decisul congregaţiei judeţului Torontal, care a aprobat la 6 Septemvrie 1918 aceasta hotărâre.

În fine au anexat coloniştii din Cruceni şi o sumedenie de chitanţe, că au solvit cea mai mare parte din preţ încă înainte de 1. Decemvrie 1918.

Terminul acesta e important, fiindcă în senzul art. 4, din punctul de vedere al exproprierei, întinderea proprietăţilor se socoteşte după starea lor juridică dela 1 Decemvrie 1918.

După atâtea probe comuna Ötvösd cu hotărârea Nr. 818/1922, iar Cruceni sub Nrul 10/1923 *în numele legii* s'a expropriat în întregime. Aceiaş situaţie în ambele cazuri. Numai în motive e diferinţa, că Ötvösd s'a expropriat ca proprietatea Fondului Religionar, iar Cruceni ca proprietatea Băncii Altruiste. În ambele cauze e motivul, că înstrăinările s'au făcut prin parcelare prohibită de regulament.

Motivare admirabila, numai aceia a trecut comisiunea cu vedere, ca parţelările s'au făcut în **1869** şi că conform art. 4.

„Înstrăinările efectuate dela 1 Decemvrie 1918 sunt fără efect în tot ce priveşte aplicarea legii. *Se excepţionează şi rămân valabile vânzările până la 10 jughere de fiecare cumpărător făcute către ţărani etc.*"

Aşa au pierdut coloniştii în întregime moşiile lor, dintre cari nici care n'a cumpărat mai mult de câte 10 jughere.

Oare aceasta e intenţiunea legii? Oare dacă n'a fost aceasta intenţiunea legiuitorilor, n'ar fi timpul ultim a păşi la modificarea legii?

Această gazetă se redactează de aparţinătorii minorităţii maghiare. Deoarece însă credinţa noastră este, că chestiunea minorităţilor prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări, privitoare la minorităţile de rassă, religiune şi de limbă.

Greşala cardinală.

De **Spectator.**

În urma studiilor mele în materia istoriei stau pe baza determinaţiei filozofice, iar în urma temperamentului meu sunt omul dorinţei de nţelegere. Evenimentele vieţei le văd izvorite din forţă superioară, sentimentele individuale le cumpănez cu răbdare. Fiind radical în politică, am fost şi mai înainte dușmanul exploatări şi al naţionalizmului ofenziv. Natural de prezent, după cataclismul cel mare, n'am nici un motiv, ca să-mi schimb punctul de vedere. Cu o consecvenţă inexorabilă reiau lupta după căderea exagerării maghiare şi în contra exagererilor române victorioase, stând cu fidelitatea cetăţenească pe baza drepturilor minoritare stabilite, durere, până azi numai pe hârtie. Din acest punct de vedere aşi dori a face o privire asupra metoadei politicei române, după părerea mea d'a capo greşite. Aşi dori să spun, că politica românească a pierdut din vedere un punct foarte important: a neglijat psihologia naţiunei minoritare maghiare.

Nu insist pe lângă greşelile cardinale, provenite din răzbunare după preluarea imperiului, carele sunt recunoscute şi scuzate de înşişi bărbaţii de stat. Aceasta azi n'are prea mare importanţă. Aplecarea firească spre răsbunare a învingătorilor este o apucătoare, o pornire naturală omenească, mai ales după războiul mondial, care a dărâmat sentimentele cultivate ale solidarităţi omeneşti. Ameţeala şi desrobirea sunt sfătuitori răi. Atrocităţile dese nu le-a comis poporul român, bun la suflet, în contra poporului maghiar asemenea bun la inimă, ci le-a comis structura conducerei noui. Brutalităţile, arestările, procesele de înaltă trădare erau în mare parte operile unor indivizi scoşi la iveală din necunoaşterea şi neînsămnătatea lor de mai nainte şi a fost de sine înţeles, că prima garnitură s'a luat, de unde s'a putut. De atunci selecţionarea naturală pe acestia i-a îndepărtat. Găsesc de natural şi acea că se privea cu mulţă asprime asupra ungurilor, cari nu-şi ascundeau durerea şi inaintea ratificării negau depunerea jurământului de fidelitate, că au început să dărâme instituţiile vechi sub pretextul unificării, cu intenţiunea clădirei de urgenţă a statului naţional chiar şi eventual contra convingerei mai bune. Pot nţelege restrângerea treptată a libertăţii publice. După războaie mondiale e lucru obişnuit să ajungă la putere pornirea absolutistică. Şi în privinţa aceasta nu este deosebire intre leninizm, clemenceauinizm, fascizm şi balcanizm. Este de inţeles, că dela guvernarea lui Maniu, care pe de o parte maltrata, dar cinstea totuşi pretenţiile culturale ale minorităţilor, am dat înapoi la dictatura liberală brătienistă, naţionalizătoare cu atâta rigiditate, cu religiile asortate după rang, cu politica sugrumării şcolilor şi cu naţionalizmul exagerat. Toate le nţeleg, multe le judec de inevitabile şi destul de multe de scuzabile.

Una nu pot nţelege însă, în primul rând din partea d-lor Maniu et comp., cari cunosc perfect de bine ungurimea, în al doilea rând din partea guvernelor alcătuite din partidele din Regat, cari au fost crescute la orizont european, că n'au luat în considerare caracterul de rassă al ungurilor şi că au stăruit a-i speria şi nu a-i căştiga, au căutat a exploata şi nu a utiliza ungurimea, aceasta energie culurală şi economică, indiscutabil foarte importantă. Am pierdut momentul psihologic, care rar se dă, când ungurii, după ratificarea păcii, deşteptându-se din marea lor durere au inţeles situaţia cinstit şi loial şi sau acomodat acelia definitiv. Bismarck a zis foarte nimerit, că spiritul istoriei trece în repezeală de multeor peste galeria fiecărui bărbat de stat şi genialitatea guvernării constă chiar în acea, că la moment dat caută să-i prindă vălul. Aceasta este marele moment psihologic al istoriei. Chestiunea maghiară în România ar fi tranşată de mult, dacă în momentul ratificării s'ar fi recunoscut sosirea spiritului istoriei. Când

---

VI. Se va duce cu sârguinţă la biserică, împreună cu şcoala întreagă, va asista la înmormântări şi va cânta acolo conform uzului bisericilor din Caransebeş şi Lugoj, făcând eventual la aceste ocaziuni pe cântăreţul sau predicatorul.

VII. Rugăciunile de toate zilele va traduce cât de curând în româneşte (folosindu-se de ajutorul celor, cari ştiu bine româneşte) le va zice el însuşi în biserica românească, cel puţin până atunci, până când preotul român ordinar le va putea învăţa şi preda.

VIII. Nu va trimite la sate învăţători români, până nu e convins, că respectivii cunosc prompt scrisul şi cetirea românească, ştiu cânta şi au învăţat bine Catechismul.

Despre gramatici şi elevi.

1. Gramaticii de pe întregul teritoriu al Făgăraşului sunt datori a frecventa şcoala din Făgăraş, altfel se vor scoate din funcţia lor de gramatici îndărăt la situaţia de iobagi.

2. Înainte de toate să se obişnuiască cu religiozitate, dimineaţa şi seara să se roage la Dumnezeu, zicând rugăciunile scrise pe seama elevilor la sfârşitul Catechizmului, pe limba română.

3. Vor învăţa şi instruia diligent.

4. Nici un elev nu se va primi fără informaţiuni dela învăţători.

5. Se vor închina în fiece seară în limba română, la fel cum se face în şcoala maghiară. Cei cari omit aceasta se vor pedepsi cu amendă.

6. Cari nu vor învăţa lecţia, vor fi pedepsiţ cu acea, că li-se va lua câte o pâine.

7. Cari vor omite a-se prezenta la serviciul divin de Duminecă şi la înmormântări, vor fi pedepsiţi şi banii ce le compete, îi vor primi alţii, cari sau prezentat la aceste.

8. La înmormântări vor fi retribuiţi la fel ca ungurii.

9. Gramaticul, care vrea să devie preot sau orişicine din schola din Făgăraş, dacă nu a sfârşit studiile pe teritoriul Făgăraşului, nu poate să fie preot.

10. Preot din locuri străine nu va putea veni în regiunea Făgăraşului, până când aci se află cineva din şcoala română. Contrar vor fi pedepsiţi comunele şi protopopii.

11. Gramaticianii, dacă sunt în deajuns instruaţi, au voe să predice în Dumineci şi la sărbători în biserici, dar numai cu ştirea preotului ordinar şi în conţelegere cu el.

12. Gramaticianii şi elevii, dacă au părinţi bine situaţi, nu vor beneficia din favorurile şcoalei.

Vizitatori şcoalei.

1. Vizitatorii şcoalei sunt în primul rând preoţii din Făgăraş, apoi din consistoriu 2—3 Inspectori, cu inteligenţa cuvenită şi cari ştiu bine românește, împreună cu câte 1—2 boeri culţi şi cu predicatorii români.

2. Ei vor vizita lunar cel puţin odată şcoala şi vor vizita conştiincios, dacă măestrii şi elevii se conformează legilor.

3. Ei vor aranja de două ori într'un an, la Paşti şi la culesul viilor, examene publice la cari se vor convoca funcţionarii înalţi, boerimea şi preoţimea din Făgăraş spre a vedea progresul învăţământului.

4. Dacă copii cari, spre a învăţa mai mult, vor să treacă în şcoala latină, dupăce au terminat studiile în şcoala română, vor putea fi promovaţi de vizitatori şi admişi la şcoala superioară.

Salariul măestrului român dela noi.

Plată în bani 40 fiorinţi, 16 găleţi grâu, 25 vedre vin, 80 vedre bere, 2 vite, sau în schimb câte 4 fiorinţi şi 25 căruţe lemne.

Dela boeri plată în numărar 50 fiorinţi şi câte o găină la an. Boerii vor da încă câte 50 bani şi câte o găină pe seama elevilor şi copiilor săraci.

Băeţii părinţilor săraci vor fi învăţaţi gratuit.

Gramaticii săraci şi cu credinţă bună vor primi din cetatea mea câte 4 pâini şi anume cei cari au promptitudinea la maestria lor şi la funcţia de predicatori.

Preoţii românii vor da şi ei câte o găină, asemenea şi comunele câte 25 b.

Aceste colecte vor fi administrate de administratorii curţii, fidel şi în caz de ne-achitare vor fi executate de oficianţii superiori.

Noi dar', nefiind aceste legi contrare legilor existente ale Statului şi *fiind absolut necesare spre mărirea lui Dumnezeu şi pentru înălţarea naţiei valahe,* aprobăm aceste legi şi le sancţionăm *jure perpetuo.*

Ordonăm tuturora să se conformeze acestor legi, prevăzându-le cu sigilul nostru. Datum în Arce nostra Fogarasiensi die ertia nono Aprile, Anno Domini Millezimo sexcentesimo Quinguagesimo septimo. (1657).

Susanna Lorántfi impr.

*

Iată, astfel s'a suprimat libertatea învăţământului înainte cu 300 de ani în Ardeal. Atunci era încă permis, că şcolile să steie în „serviciul unei culturi străine", ceace ordinul dlui Pteancu, No. 10596 nu admite Anno Domini 1923.

se va repeți acesta? Câte sforțări inutile se risipesc acum, câtă neîncredere se acumulează în cercurile guvernatoare și câtă amărăciune în cei asupriți!

Numai pe bază psichologică se poate guverna. Cunoașterea minimală a sufletului maghiarime arată deja, cum trebue procedat cu ei. Acest popor nu se poate subjuga, acesta se poate câștiga numai cu cuvinte bune și cu inimă bună. Are un proverb, care dă cheia sufletului său: „Cu cuvinte bune îl poți face, să prindă pasări!“ Dacă se apelează la fidelitate-sa, la cavalerizmul-său și la spiritul de jertfă, îți dă și cămașa sa. Preț neînsemnat cere în scimb. Respectarea limbei, a caracterului său național, care se topește în cultura-sa generală și a situației sale juridice. În schimb învață bucuros limba statului, cum a primit sub dominația nedă a Habsburgilor limba germană, odioasă mai inainte; face armata sub drapel străin și la comandă străină, își varsă brav sângele chiar și contra intereselor proprii, cum a dovedit-o aceasta cu o vitejie stupidă în războiul mondial trecut, ține mult la dinastie, chiar și atunci, când acesta până la sfârșit stă departe de interesele sale și dacă nu i atinge senzibilitatea, este gata la sforțările cele mai mari, mai ales atunci, când în curtea domnitorului strălucește o *femee mare*. Dela anul 1526 trăind în stat mutilat, se mulțumește cu drepturile publice mai mici, cum o dovedește soartea fatală a constituției din 1867, care numai după marele cataclism și-a dat sufletul puțin glorios.

Dece nu s'a recunoscut punctul aceasta a lui Archimede, dece nu s'a făcut uz de acesta până acum, dece nu se fac măcar încercări? „Da ist der Hund begraben.“ Dacă guvernul român începe o politică netedă, simplaminte va executa obligațiunile primite prin tratatul de pace privitoare la protejarea minorităților în legătură cu cari a primit teritoriile noui, dacă admite pe deputații ungurilor în parlament, și pe reprezentanții lor la curte, atunci câștigă în ungurime sprijinul neprețuit. Iar dacă și după sosirea unui nou moment istoric continuă cu aplicarea răzbunării după metoda evului mediu, dacă nu respectează obligațiunile angajate pentru protejarea minorităților, dacă continuă politica forței brachiale, învenineză buba maghiară și otrăvește întreaga circulație de sânge a statului. Nu, la acea să nu se gândească, că reforma agrară în felul ei, naționalizarea și lupta culturală vor duce la rezultate bune. Din aceasta luptă ungurii vor ieși întăriți numai! Aceste vor cauza o pasivitate infranzingentă și pasivitatea în cadrul legilor existente este o veche armă de apărare a ungurilor.

Este oare nevoe de mărirea rupturei dintre majoritate și minoritate? Trăim oare astăzi un veac atât de fericit? Este oare interesul unui stat încordarea permanentă? Oare se tem într'adevăr de irredentizm? Contactul cu oricare ungur serios în primele momente arată, că ungurul în privința iredentizmului este absolut un antitalent născut. Toată structura întregii lumi interne a lui contrazice complotelor și chestiilor secrete. Incercările copiilor, alimentate din dramele de detectivi, din primele vremi tragice, nu pot veni în considerare. Acest popor își poartă inima pe palmă și gânduirile sale se nasc așa zicând in gură. Oare contrastul rasselor ar exclude apropierea? Nu. Rassa maghiară și română sunt înrudite. Amândouă sunt din sânge turanic și slavon, deosebirea este a unui micul adaus german, la celalt ce latin, ceace se echivalează cu soartea istorică analoagă. Limba lor deosebită, la fel n'are pereche în Europa centrală, așa că sunt avizați unul la altul. Să admitem, că deocamdată se ascund și pentru viitor înapoia perdelei luptei naționale. Pericolul comun slav oare nu privește la fel *toată* ungurimea și *toată* românimea? Astfel nu numai câștigarea minorității maghiare, dar și a Ungariei, e un interes românesc bine chibzuit. Ce e drept, felul cum eu privesc mersul lumei îmi șoptește altceva: contopirea cadrelor actuale de stat, intr-o unitate mai mare economică. Confederațiuni, state unite, aceste sunt visurile mele, ca singurele posibilități de ieșire din catastrofele de azi.

Rolul splendid ce așteaptă pe România, care, cu o diplomație totdeauna excelentă, a ajunsun noroc atât de minunat la conferința de pace, să exploateză situația, ceace nu se poate desfășora altfel, decât prin colaborare strânsă între ea și Ungaria, eventual chiar și prin uniune. În politică nu sunt imposibilități. Dușmanul de eri poate să devie azi aliat. România și-a putut găsi și până acum cu un dar admirabil prietenii și dușmanii. In politică fantazia reală este mijlocul cel mai potrivit.

Să nu mergem însă așa departe. Să luăm lucrurile așa, cum sunt astăzi. Minoritatea maghiară nu se mai poate privi astăzi de un dușman învins, care să trebuiască a se lega în fiare. Ungurii sunt un nou grup de cetățeni, cari trebuesc utilizați. Cât se poate de cuminte, în baza principiului „suprema solus“. Cu excluderea oricărui subiectivism înfumurat. Să o facă guvernele. Să o facă și clasele, apropriându-se unele de altele. Deja au început-o scriitorii și artiștii, ici-colo dascălii. Și-au gustat sufletele, și le-au găsit dulci. Nu s'a clătinat prin aceasta temeiul României mari și nici minoritatea maghiară nu a devenit obraznică. Nu trebue altceva, decât recunoașterea, că am umblat până acum fără motive pe cărări greșite. Ungurii umblă cinstit pe calea loialității datorite patriei noui. Aceasta i-se impune de interesele sale binepricepute. Să o facă și puterea. Trebue urmat sfatul marelui înțelept maghiar, Francisc Deák: „Paltonul, care s'a îmbumbat rău, trebue desbumbat și din nou îmbumbat dela început.“ Are dreptate un proverb tătăresc: „Mai bună e o pace slabă, decât un război gras.“

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onorații noștri cetitori, să fie cu considerare a aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturii maghiare, în decurs de 4 ani, ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbei române și astfel sperăm, că eventualele greșeli vor fi scuzabile, drept răsplată stăruințelor noastre.

Roșu-albastru.

Pe baza legei controlului străinilor și înființării unui biurou al populației s'au făcut și la Lugoj și la Caransebeș înscrierile la biroul populației.

N'am putut constata, dacă modelul buletinelor de înscriere s'a tipărit la fel în țara întreagă, destul atât că în aceste orașe susmenționate s'au eliberat buletinele de înscrieri în două colori. Și anume: românii au primit buletine de coloarea albastră, iar neromânii, ungurii, nemții, șvabii, sârbii, evreii și toate celelalte naționalități de coloarea roșie.

Odinioară, în veacul antic sclavii grecilor erau semnați, spre deosebire de elenii liberi, cu var pe fluerul piciorului. In evul mediu străinii veniturî în orașul Bologna au fost nevoiți a cere dela autorități ștampilarea degetului mare cu un sigil de coloarea roșie, altfel n'au avut voe a întra între porțile cetății. Tot în acest veac în cele mai multe orașe s'au ars cu fier semne distinctive pe fruntea și mâinile răufăcătorilor și adulterilor. Chiar și în secolul trecut se mai pot găsi cazuri, când structură socială, feudală și dominația absolutistică a dat dispoziții că oamenii din clasele inferioare să fie deosebiți prin semne exterioare dela ceilalți.

In timpurile aceste vechi mai putem înțelege oarecumva deosebirea exterioară între om și om. Acum trăim însă în veacul al XX-lea. In veacul ideilor măre e al democrației. Și mai avem și o lege fundamentală în România, constituția țării, votată de „aleșii“ poporului român și sancționată de Rege, în care să zice: „Toți Români, fără deosebire de origină etnică sunt egali înaintea legii și că nu se admite în Stat nici o deosebire de naștere etc.“, cum totuși se pot ivi astfel de însemnări astăzi?! Ori nu suntem toți cetățeni cu drepturi egale? Nui destul că guvernarea, unde numai poate, ne face semnul, că ne consideră de cetățeni de al treilea rang. Acum să ni-se impuie și purtarea unui bilet de legitimație, a căruia coloare are să arate deja, că nu suntem cetățeni protejați de Stat și că ne compete un tratament deosebit?!

Dar nu mai facem multe comentări. Să judece opinia publică română, dacă este admisibil azi un uz din veacul antic, dacă prin perceduri la fel se poate oare câștiga simpatia adevărată și frățească a minorităților și se poate oare armoniza interesele popoarelor spre binele țării.

2, 1—12
Fabrica de Bere S. A. în Turda
?
Berea din Turda e cea mai bună

Cea mai bună încălțăminte
are marca cunoscută
CHAUSSURES ECHO
3, 1—10

MAGAZIA
de producte și de mărfuri
din ARAD, Soc. Anonimă
Primește în casa sa de magazii cu 7 etajuri pentru înmagazinare și manipulări orice cereale, producte și mărfuri comerciale. Linii industriale proprii. Elevatoare.
Capacitate de primire
1200 vagoane
Magazii și birou:
CALEA CURTICI
Telefon 807 4, ×1.

GHETELE TURUL
sunt cele mai bune.
Depozite în toate orașele.
5, 1—12

Saci
Sfoară
Frânghie
6, 1—24
DESIDERIU HAVAS
TIMIȘOARA

Franzbranntwein
DIANA
e încă neînvins.
8, 1—8

Redacția și Administrația: Lugoj, strada Regele Ferdinand Nr. 20.
Tipografia Husvéth și Hoifer.

